

Levental i V. Bazala: Članci iz: Ikonografije istorije zdravstvene kulture Jugoslovenskih zemalja, do kraja XVIII veka. Simpozijum održan u Novom Sadu, decembra 1966. (Zbornik izvoda referata.)

MEDIEVAL PAINTING IN SERBIA AND MACEDONIA AS A SOURCE TO STUDY THE HISTORY OF HEALTH CULTURE

Dragoslav B. VASILJEVIĆ

The essential characteristics of the Byzantine painting to the artistic school of which the painting in Serbia and Macedonia belongs, are pointed out in the introduction. This painting tended before all to present the religious ideas, because of which the painters consciously neglected the material nature of objects and forms. Their aim was not to imitate nature and to present the material forms, but to express the religious idea.

U. Ružičić began to study medical elements in ancient painting in 1927, having drawn attention to the plastic presentation of breast-feeding and care of small children. He knew only one scene of breast-feeding: the Virgin Mary with Christ in the entry of the Patriarchate of Peć (1330), although there are several such scenes — in Kurbinovo (1191) and Zaum (1361): little Virgin being nursed, and in Lesnovo (1349) in the composition „Jesus Christ entering Jerusalem“.

Later investigators (Z. Levental, R. Katić, J. Vasiljević and others) have set apart several themes with medical elements as examples of various diseases and types of patients.

The majority of examples of medical elements in frescoes are found in the 14 century monuments and can be divided into several groups: examples of diseases and patients, actions in connection with childbirth and newborn, elements of nutrition, and dressing, elements in connection with natural and violent death and burying.

Particularly interesting subject is the group of holy doctors: Kir and Jovan, Kuzman and Damjan, Pantelejmon and Anastasija, known and respected as a woman healer. Moments from their lives telling us about their medical activity are in brief presented. The images of doctors are significant in the first place because of the medical instruments they are holding in their hands as their attributes: pincers, surgical knives, spatulas and medicament boxes.

FOND SANITETSKOG ODELJENJA MINISTARSTVA UNUTRAŠNJIH DELA KRALJEVINE SRBIJE (1839—1918)

Ljubodrag A. POPOVIĆ

Među fondovima Arhiva Srbije nalazi se i fond Sanitetskog odeljenja Ministarstva unutrašnjih dela. Ovaj fond obuhvata građu od 1839—1918. god. koja je većim delom nepoznata, jer do sada nije korišćena u nekoj većoj meri u istraživačke svrhe. S obzirom na građu koju ovaj fond pruža, istraživač će u njemu naći veoma dragocene podatke za istoriju razvitka sanitetske struke u svim njenim vidovima.

Sanitetsko odeljenje Ministarstva unutrašnjih dela predstavlja državni organ koji je vodio brigu o narodnom zdravlju i sanitetskim prilikama. Iako je odeljenje stvoreno tek 1839. g. prvi začeci organizovanog rada na sanitetskom polju javljaju se još ranije. Pred opasnošću koja se javlja od raznih bolesti, u Srbiji se uvidelo da se jedino organizovanim radom mogu boriti protivu njih. Tako je već 1829. g. organizovan i otvoren prvi karantin, a docnije i drugi. No još nije bilo ustanove koja bi se samo o tom pitanju brinula, već je pored ostalih pitanja, o tome brinuo Sovjet. Godine 1838. osnovana je prvi put ustanova koja je o tome imala da vodi brigu. Te godine ustanovljena je Velika kancelarija „koja će se zanimati jedinstveno djelima kasajućim se prosvješćenija narodnog i ohranjenija otečestva našeg od unesenija u ovo zarazitelne bolesti, čume“. Tako je sada briga o tom pitanju prešla na ovu „kancelariju“.

Ustrojenijem centralnoga pravljenja knjažestva Srbskog 1839. god. ustanovljeno je Popčiteljstvo vnutreni dela sa odeljenjima: Policajno-ekonomičeskim; Karantinskim sa sanitetom i Vojenim.

„U Oddelenije Karantinsko-Sanitetsko prinadleži: sve ono preduzimati, što bi služilo na obranu i zaštitu života i zdravlja Naroda Srbskog, uklanjajući i sve prepone s puta, koje na smetnji stoje. Ovamo spada poglavito i naročito: a) Zavedenije, ustrojenije i dobro nadziranije Karantina zemaljski protivu kužne zaraze, da se ne bi u Zemlji među Narod unela, i ako bi se unela, shodnim načinom i naredbama ugušila i iskorenila. b) Također starati se u sporazumeniju s Popčiteljem Prosvješćenija, u koliko bi to s nadziranijem nad bolnicama, koje ovome prinadležu, u sojuzu stajalo, da se i druge bolesti opasne i prilepčive, kao živina, boginje i ostale pogibeljne zaraze iz Naroda iskorene, preduprede i izleče. Po tome će njemu prinadležati brinuti se v) da se podignu nuždne apoteke, postave izučeni Lekari, babice, i da se predupredi svaka prevara i zloupotreblenije sa lekovima i lečenjem od nevestaka“⁽¹⁾.

Odmah u početku rada uvidela se takođe potreba da i o lečenju vojnika treba neko da se stara. Vojska se nalazila u sastavu Popčiteljstva vnutrenih dela pa je i staranje o zdravlju vojnika podpalo pod sanitetsko odeljenje.

Za prvo gnačelnika postavljen je dr Karlo Pacek. Na ovom mestu zamenio ga je dr Jovan Steić a ovoga je 1845. nasledio dr Emerih Lindenmajer.

Sanitetsko odeljenje iako malobrojno, ali zahvaljujući stručno dobro spremnim a takođe marljivim i savesnim ljudima koji su mu bili na čelu u početku njegovog rada, učinilo je veoma mnogo da se sanitetsko pitanje u Srbiji uredi. Na ovome plodnom radu, za vreme svog petnaestogodišnjeg delovanja kao načelnika odeljenja ističe se dr Emerih Lindenmajer.

U ovom periodu regulisana su mnogobrojna pitanja, kako rada tako i organizacije sanitetske struke. Osnivane su mnoge bolnice, postavljeni lekari po okruzima, otvorene apoteke, uređeni karantini i sastanci. Izdat je čitav niz propisa, uredbi i zakona kojima je rešen čitav niz gorućih pitanja.

Razvitak saniteta doveo je do niza pitanja koje je trebalo rešavati. Malobrojni stručni personal nije mogao potpuno odgovoriti poslu, i rešavati sva pitanja. Zato je 1852. god. radi uspešnijeg rada i poslovanja pri Popečiteljstvu ustanovljena Stalna lekarska komisija kao pomoć pri rešavanju važnih lekarskih pitanja. Jedan deo pitanja bio je umanjen 1859. odvajanjem odeljenja vojnog iz Popečiteljstva, a sa njime i vojnog saniteta. Te iste godine ustanovljena je i sanitetska laboratorija pri Popečiteljstvu.

No, vremenom se osetila potreba za širim radom na sanitetskom polju, kao i za reformisanjem sanitetske struke jer je ona počela zaostajati. Kao rezultat tog nastojanja donesen je „Zakon o uređenju sanitetske struke“ 1881. god. Ovim zakonom bila su obuhvaćena sva pitanja sanitetske struke u Srbiji. Njime je određena organizaciona struktura i delokrug rada sanitetskog odeljenja po kome je sanitet radio za vreme čitavog svog daljeg rada do 1918. god.

GRADA — KOLIČINA, VRSTE

Kada pogledamo količinu građe kojom fond raspolaže, a uporedimo godine rada, videćemo da veliki deo nedostaje, naročito za starije godine. No, to će nam biti jasnije kada vidimo koliki je i kakav put ona prešla dok nije smeštena u Državni arhiv.

Još maja 1904. god. Državna arhiva je tražila od Ministarstva unutrašnjih dela da se onaj deo arhive „koji je kao nepotreban izbačen na tavan, prenese u Državnu arhivu radi sređivanja i čuvanja od očevodne propasti, koja pretila tim razbacanim aktima i fasciklama“²⁾. Međutim, Arhiva nije mogla preuzeti svu građu, jer nije imala potrebne prostorije, već je tek posle godine dana preuzela arhivu i to samo policijskog odeljenja do 1870. god. Arhiva sanitetskog odeljenja ostala je u samom Ministarstvu. No, ni tu nije čuvana. Smeštena po tavanima i podrumima, u neuređenom stanju bila je izložena propadanju. Usled nemarnosti, a i ratnih prilika većem delu građe se izgubio trag. Jedan deo arhive je, verovatno posle rata, dospelo u Ministarstvo socijalne politike i narodnog zdravlja, a odatle je prenet u Centralni higijenski zavod³⁾, odakle je za vreme okupacije prenet u Arhiv.

Fond je sređen 1962. god. i obuhvata 278 kutija građe. Građa je sređena po rednim brojevima u fascikli, registarskim numerama i po delovodnim brojevima. Od informativnih sredstava postoje delovodni protokoli i registri.

Sama građa fonda nije bila tematski podeljena za vreme rada u registraturi, mada je tu i tamo u pojedinim godinama bilo pokušaja da se to učini.

Pošto građa obuhvata veliki broj pitanja o kojima se sanitet brinuo, a nije tematski podeljena, to ćemo ukazati na nekoliko osnovnih grupa koje mogu biti orijentacija istraživaču u celini.

Iako sanitetsko odeljenje postoji od 1839. god. građa fonda obuhvata i period pre toga. A pošto su to preteče samog odeljenja one su njemu i pripojene. Ta građa obuhvata dokumente koji se odnose na rad karantina i to za godine: 1837. i 1838. Iz 1837. je ona koja je bila upućena Sovjetu, a iz 1838. ona iz Nadzirateljstva karantina. Sve ovo nalazi se u jednoj kutiji.

Građa od 1839—1918. god. može se podeliti na nekoliko velikih grupa, po pitanjima koje je odeljenje rešavalo i koja su spadala u delokrug njegovog rada. Zato ćemo ih i tako izlagati.

SANITETSKE USTANOVE

Karantini i sastanci. Zadatak ovih ustanova bio je taj da unutrašnjost zemlje čuva od kuge i drugih zaraznih i opasnih bolesti.

Karantini ili kako su se još nazivali, kontumaci, u Srbiji prvi put se javljaju u godini 1829., u vreme kada je u Turskoj vladala epidemija, kuga i čuma.

Da se ova najopasnija bolest ne bi prenela i u Srbiju, podignut je prvi karantin u nahiji Čuprijskoj, na glavnom carigradskom putu i u Poreču. Docije podignuto je na pograničnoj liniji više karantinskih mesta⁴⁾. Karantini tada osnovani kao sanitetske ustanove održali su se kroz čitavi 19 i početkom 20 v. sa više ili manje zadataka. Sem karantina otvoreni su bili i sastanci.

Iako su tako rano osnovani, karantini i sastanci nisu bili dugo vremena uređeni zakonskim propisima. Tek 1839. izdata su Ustrojstva pograničnih sastanaka⁵⁾. Godine 1841. izdata je Uredba sanitetsko policijska za karantine i pogranične sastanke i opis kuge⁶⁾.

Sastankom se nazivalo ono mesto na granici koje je bilo određeno za sastajanje naroda susednih zemalja, gde se moglo trgovati. No, sve ovo vršeno je pod strogim nadzorom, da se ne bi narod pomešao „i kužna bolest u vnutrenost zemlje unela“.

Karantin ili kontumac bio je ustanova koja je imala zadatak da ljude koji dolaze iz zemalja u kojima su vladale kuga ili čuma „pod nužnim ispitom njihovog zdravlja drže i sa njihovim stvarima, koje obično nose ili na kojima leže, očiste“. Sem ovoga u njima se čistila roba prispela iz inostranstva, a takođe i životinje, naročito domaće (konji, goveda, ovce i svinje) koje su dolazile iz „onostrani krajeva“.

Da bi se prelaz na nedozvoljenim mestima zabranio a da bi se ispunjavali sanitetski propisi bile su „celom granicom suvim i obalom“ postavljene kordonske straže, koje su imale zadatak da omoguće ispunjavanje tih propisa, a Srbiju zaštite od posetilaca na neželjenim mestima.

Zbog čestih pojava bolesti neprestano se je na duže ili kraće vreme uvodio period karantiniranja. Na osnovu kneževog rešenja a na predlog Popečiteljstva, odnosno sanitetskog odeljenja 1842. god. period karantiniranja se sasvim ukinuo, ali su ljudi i espapi na osnovu karantinske uredbe morali da se prečiste i radi toga 24 sata ostanu u karantinu. Međutim, pošto je bolesti bivalo sve manje, a i zbog toga što period od 24 sata predviđen za čišćenje stvari i espapa, kao kratak nije bio „nikakva mera predohranitelna“ Popečiteljstvo je 1856. god. to karantiniranje ukinulo. Ostalo je samo da se vrši popis i pregledanje stvari, a tom prilikom dozvoljeno je bilo prelaženje i na sastancima. Za popis ovih stvari naplaćivala se „čistitelna taksa“. No, i ova taksa nije bila jednaka za sve. Naplaćivala se samo onim putnicima koji su išli suvim, a onim koji su dolazili parobrodima nije. Zbog toga su se javljale razne mahinacije. Ovo je najviše činilo smetnje trgovcima u njihovoj trgovini sa inostranstvom. Uvidevši sve to, Sanitetsko odeljenje je u saglas-

nosti sa Popečiteljstvom finansija predložilo Sovjetu 1860. god. da se izvrši preustrojenje karantina. Odeljenje je predložilo da se popis stvari koje nikakvom čišćenju ne podležu ukine, da se takse ne naplaćuju „ni kakve tekstere, ni fede od sanitetski nadležateljstva ne izdaju i ne naplaćuju, nego da ista imaju, jedinstveno stvari prolazeći i espape, koji se u našu stranu preturaju, pregledati da se među njima, kakovi od strane saniteta zabranjeni ne nalaze i ulaze takovi konačno za braniti, ili ih po nadležnosti prečistiti“⁷).

Sovjet se sa tim složio i bila je obrazovana komisija koja je dala projekt za izmenu uredbe. Na njen predlog Sovjet je 1861. doneo Uredbu o preustrojenju karantina⁸). — Ni sanitetski zakon od 1881. god. ni docnije izmene i dopune Zakona nisu donele izmene u pogledu karantina, već su za karantine i sastanke važile do tada izdate odredbe.

Sem napred nabrojanih dužnosti, karantini a preko njih i sastanci morali su da svakih 7 dana podnose svoje izveštaje, a u njima osobito o stanju zdravlja ljudi i stoke u susednim zemljama. Kasnije su sklopljeni sporazumi sa susednim zemljama o redovnom slanju izveštaja o tim pitanjima. Naša predstavništva na strani slala su takođe izveštaje o stanju zdravlja ljudi i stoke.

Karantini su postojali u: Rači, Mokroj Gori, Raškoj, Aleksincu i Radujevcu; 1879. god. karantin Aleksinački prebačen je u Vranje.

Sastanci su bili: Šepačka ada, Ljubivoja, Vasilijna Česma, Jankova Klisura, Supovac, Gramada, Pandiralo, Vrška Čuka i dr. Pandiralenj je kasnije postao polukarantin.

Personal karantina sačinjavali su: direktor, lekar (negde su bili i lice istovremeno), osmotritelji, pisar, praktikant, portir, ambardžija, latovi, gvardijani. Osoblje sastanaka sastojalo se od nadziratelja i nekoliko latova.

Od građe o karantinima i sastancima mogu se naći: odluke o osnivanju karantina (SF IV r 179/840), o preustrojenju karantina (SF IV r 85/861); budžetu karantinskom i sastanačkom (SF IV r 18/846); naplati takse kordonoprestupnicima (SF VI r 442/840), broj karantina i skela (SF III r 1/866; SF II r 15/866), plan karantina (SF V r 4/861), razni izveštaji karantinski (sedmodnevni, mesečni, godišnji), konduite karantinskih i sastanačkih službenika i dr.

Bolnice — špitalji. Bolnice su u Srbiji otvarali pojedinci npr. Jevrem Obrenović u Šapcu ili država za građane ili vojne potrebe (Požarevac, Beograd i dr.). Krupan korak na uređenju i otvaranju bolnice učinjen je odlukom Narodne skupštine od 31. maja 1837. god. o otvaranju „fundusa špitaljskog i školskog“. Sredstva prikupljena za ovaj fond bila su od čitavog naroda davanjem raznih taksa. Zajednica ova dva fonda, međutim, nije dugo trajala, jer su se već 1841. g. razdvojili. Namesto njih bili su osnovani okružni bolnički fondovi, ali oni često puta nisu mogli udovoljiti potrebama. Godine 1865. donet je Zakon o podizanju i ustrojenju bolnica⁹), a donošenjem Zakona o ustrojenju narodnog sanitetskog fonda 1879. god.¹⁰) svi dosadašnji okružni bolnički fondovi spojeni su ujedno te su tako sastavljali kapital novostvorenog fonda.

Prve bolnice su uglavnom bile vojne, dok su građanske otvarane kasnije. Vojska je 1844. god. osnovala u Beogradu centralnu vojnu bolnicu. U ovoj vojnoj bolnici nekoliko soba bilo je ustupljeno varoškim bolesnicima, dok nije bila najmljena zasebna kuća i 1845. otvorena Varoška bolnica u Beogradu. Zakonom o uređenju sanitetske struke i o čuvanju narodnog zdravlja od 1881. god. beogradska bolnica pretvorena je „u glavnu opštu bolnicu cele države“. U okružnim mestima otvarane su okružne bolnice a krajem 19 v. počele su se otvarati

i sreske bolnice. Godine 1861. otvorena je u Beogradu duševna bolnica „dom za s'ume sišavše“.

Personal bolnica sastojao se od lekara i većeg ili manjeg broja pomoćnog osoblja (lekar, pomoćnika, bolničara, ekonomia i dr.).

Bolesti koje su lečene u bolnicama bile su kolera, šuga, srbobolja, boginje, influenza i dr. Veliku teškoću u lečenju pricinjavali su razni nadrilekari, koji su puno puta svojim nestručnim lečenjem upropašćavali ljude. Troškovi lečenja naplaćivali su se od svakog lica pojedinačno, kada su ova bila u stanju da ih plate. Za siromašna lica troškove su snosile njihove opštine, a po zakonu od 1881. god. troškovi njihovog lečenja padali su na teret narodnog sanitetskog fonda. Za strane podanike naplata troškova vršila se od njihovih vlasti a preko Ministarstva inostranih dela. Bolnički prihodi dostavljali su se upravi fondova koja je rukovodila narodnim sanitetskim fondom.

Bolnice nisu imale svoje apoteke već su lekove nabavljale iz praviteljstvene apoteke ili pak od privatnih apotekara kada ih je bilo u dotičnom mestu, a i sami lekari imali su svoje priručne apoteke.

Sanitetskom odeljenju bolnice su bile dužne da šalju izveštaje o svom radu i bolestima koje su lečene, kao i o umiranju. Ovi izveštaji bili su mesečni, godišnji, administrativni.

Od građe o bolnicama mogu se naći podaci: o obrazovanju okružnih bolničkih fondova (SF II r 86/861), o podizanju bolnica (SF VI r 58/860), o naplaćivanju bolničkih troškova, o sastavljanju recepata u bolnicama (SF III r 943/882), o bolestima koje su lečene, o sastavljanju i vrstama izveštaja (SF III r 178/880) kao i konduite lekara i sanitetskog osoblja.

Apoteke. Prva apoteka u Srbiji osnovana je 1830. god. u Beogradu. U Kragujevcu je 1836. god. otvorena praviteljstvena apoteka. Ova je apoteka kasnije premeštena u Beograd. Praviteljstvena apoteka izdavala je lekove po potrebi i za čitavu Srbiju. Ona je dobro radila, i ne samo što je pokrivala svoje troškove, nego je još i davala novca državnoj kasi. Na predlog Popečiteljstva financija knez Miloš je 1859. god. doneo odluku o prodaji praviteljstvene (državne) apoteke putem nadmetanja¹¹). Državna apoteka otvorena je ponovo pri Opštoj državnoj bolnici 1911. god.

Sem ovih apoteka otvorene su u Srbiji i privatne apoteke: u Beogradu 1840. god., u Jagodini 1852., u Šapcu 1856., u Požarevcu 1857. itd. Njihov broj se svakim danom sve više uvećavao.

Da bi privatno lice moglo otvoriti apoteku, moralo je ispunjavati određene uslove, kako u stručnom pogledu, tako i u uređenju same apoteke. Po ispunjavanju tih uslova moglo je dobiti od sanitetskog odeljenja odobrenje za rad.

Zakonski propisi o apotekama izašli su 1839. i 1845. god. a 1865. donet je prvi zakon za apoteke i apotekare.¹²) Njime je bilo regulisano ko može držati i voditi apoteke. Sanitetski zakon od 1881. takođe je regulisao rad apoteka. Ministarstvo unutrašnjih dela propisalo je Nastavljenja za apotekare i za postrojanje i držanje javnih apoteka, 1882. godine¹³).

Lekovi, koje su apotekari izdavali samo na osnovu recepata, spravljani su na osnovu austrijske farmakopeje, dok 1865. nije izdata građanska farmakopeja. U mestima koja nisu imala apoteke lekari su držali svoje, priručne apoteke i iz njih davali bolesnicima najnužnije lekove.

Od personala apoteke su imale: apotekara ili administratora, apotekarskih pomoćnika i služitelje.

Od građe o apotekama mogu se naći: molbe za otvaranje apoteka, apotekarski računi, pravila (SF IV r 72/879), nastavljenja (SF III r 807/881), o propisivanju lekova (RNo 130/891), o nabavci sanitetskog materijala (RN 749/901); o izradi farmakopeje (RN 2599/901), stalaška pitanja, način izdavanja lekova (SF I r 61/843) i (SF V r 54/849).

Hemijska laboratorija. Prodajom državne apoteke nastala je potreba da se obrazuje jedna nova ustanova. Naime, razne hemijske analize koje su za državu vršene u ovoj državnoj apoteci od strane apotekara otpale su ovom prodajom. Zato je 1859. god. rešeno da se pri Popečiteljstvu vnutrenih dela ustanovi laboratorija sanitetska i zvanje hemičara sa platom od 600 talira godišnje¹⁴). Dužnosti hemičara tom prilikom nisu bile određene. Zakonom od 1881. određeno je da se „u njoj preduzimaju sve analize, nužne za sanitetsku policiju i sudsku medicinu“. Tako je hemijska laboratorija vršila analize: drobova, krvnih mrlja i sperme, lažnih novaca, raznih tečnosti, kukuruza, zeltina, hartije, sapuna, rakije, vina, hleba i brašna, mleka, raznih masti, lekova, vode, boja itd. Postojale su tendencije da se njen rad proširi i na druge oblasti npr. analizu ruda, ali je to ostao samo pokušaj. Sve analize nisu vršili hemičari nego apotekari, jer su u vreme osnivanja bili jedina stručna lica za hemijske analize.

Za prvog državnog hemičara postavljen je bio raniji državni apotekar Pavle Ilić s tim da vrši ujedno dužnost referenta za apotekarstvo u Popečiteljstvu. Broj osoblja se kasnije povećavao, tako da je od personala krajem prošlog veka ova laboratorija imala 2 državna hemičara, 1 asistenta, 1 mašinistu i 2 služitelja.

Sem građe o napred izloženim pitanjima mogu se naći podaci o nabavci raznih aparata, o postavljenjima, platom i dr.

Banje. Iako bogata lekovitim vodama Srbija ih dugo vremena nije uređivala a i one su bile slabo korišćene. Ukoliko se šta i koristilo, to je bilo ono što je ostalo možda još od Turaka, bez nekog medicinskog nadzora, jer nije bilo lekara. Svako se kupao i lečio po sopstvenom nahodenju. No, i pored neuređenosti poseta bolesnika bivala je znatna i svake se godine uvećavala.

U ovakvoj situaciji samo po sebi državi se nametnulo pitanje uređenja i podizanje lekovitih voda. Kao prvo pitanje koje je prethodno trebalo rešiti bilo je hemijsko ispitivanje tih voda, jer od sastava vode zavisile su i indikacije za lečenje. Prva analiza izvršena je u Beču 1834. a druga 1835. od strane Barona Herdera u Srbiji. No, na ispitivanju lekovitih voda nastavilo se i kasnije. Knez Aleksandar je 1851. predložio Sovjetu a na predlog praviteljstvenog apotekara da se izvrši „sovršeni i celishodan ispit naši mineralni voda“. Sovjet je odgovorio knjazu iznoseći svoje mišljenje da bi trebalo obrazovati jednu stručnu komisiju koja bi taj posao izvršila. To je rečeno i odobreno 1853. god. ali usled nastalih prilika nije ništa urađeno. Vučić je 1856. predložio dr hemije Jovana Flora da izvrši analizu naših voda. Sovjet se nije složio, jer je još od ranije želeo da to rade naši ljudi. Zato je i rešeno da to izvrše prof. liceja Rašković i apotekar Ilić. Ponovo je vršen pregled 1863. god. kada je bila obrazovana komisija u tom cilju. I kasnijih godina vršena su detaljnija ispitivanja kako starih tako i novopronađenih mineralnih voda.

Pitanje podizanja i uređaja banja išlo je relativno dosta dobro. Veliki broj problema javljao se pri rešavanju ovoga pitanja. Trebalo je urediti smeštajne prilike, korišćenje i otvaranje novih izvora, bavljenje lekara itd. Četrdesetih godina rad na ovom pitanju bio je sve uspešniji, a produžen je još sa većim uspehom pedesetih godina. Tako je udaren čvrst osnov daljem napretku naših mineralnih voda, u smislu njihovog podizanja i uređivanja.

Bavljenje lekara u banjama je bilo pitanje koje je dosta dugo čekalo na svoje rešenje. Istina, bilo je raznih naređenja o povremenom obilasku lekovitih voda i slanja izveštaja o tome. Tek 1851. god. naređeno je bilo Aleksinačkom okružnom načelstvu „da ono naredi svom lekaru da tri letnja meseca provede u Banji“¹⁵). Istovremeno su mu i data uputstva. Ova uputstva koja su imala sledeće tačke: „opšte, posebno za lekare, posebno za banjsku posluđu i banjski poredak, jesu uopšte prva uputstva te vrste za lekovite vode u Srbiji“¹⁶). Pitanje bavljenja lekara u banjama rešeno je 50-ih godina. Oni su za vreme leta boravili u banjama i o svome radu podnosili veoma iscrpne izveštaje. Zakonom od 1881. fizikusima je određeno da vode nadzor nad mineralnim vodama i predlažu sve što je za njihovu opravku i administraciju nužno. 1888. god. doneta su „Pravila o održavanju reda na mineralnim vodama“¹⁷).

Prve banje koje su se koristile u većem broju od posetilaca bile su: Bukovička, Brestovačka, Jošanička, Ribarska i Soko Banja (ranije Banja, pa Aleksinačka Banja). Kasnije su pronađene i korišćene i druge (Vrnjačka, Mataruška). Najčuvenija i najposećenija banja u Srbiji 19. veka bila je Soko Banja. O njoj su se najviše brinuli kako naši vladaoci, tako i sanitet¹⁸).

Građa o mineralnim vodama tematski je bila podeljena još u samoj registraturi i u njoj se mogu naći podaci o pitanjima koja su se ticala izgradnje, uređenja, kupovine zemljišta, otvaranje novih izvora, bavljenja lekara, slanja izveštaja o naplati kupališnih taksa i dr.

SANITETSKI PERSONAL

Lekari. Srbija je dugo vremena bila bez ijednog lekara. Mesto njih svet su lečili razni ljudi (berberi, ećimi, vidari i dr.). Prvi diplomirani lekar došao je u Srbiju 1820. god. To je bio Konstantin Aleksandridi. Posle njega bilo je i drugih lekara. Svi oni većinom su bili stranci. Prvi lekar Srbin bio je dr Jovan Steić koji je došao u Srbiju 1829. god. Većim delom ovi lekari radili su pod knezom Milošem kao službenici.

Osnivanjem sanitetskog odeljenja lekari potpadaju pod njegovu nadležnost. Po novoformiranim okruzima postavljaju se okružni fizikusi i lekari. Pošto je u Srbiji bilo i diplomiranih lekara (doktori medicine) i magistara hirurgije, to oni nisu mogli zauzimati iste položaje, sem u izuzetnim slučajevima. Godine 1839. izašla su „Nastavljenja za okružne lekare i fizikuse“¹⁹) u kojima je određeno ko može biti fizikus i gde. Istovremeno ovim bile su određene njihove dužnosti i prava. Godine 1859. rešeno je da se sem okružnih fizikusa postave i sreski lekari u srezovima koji bi to želeli. Ove lekare izdržavali su o svom trošku srezovi, a 1861. god. izašla su i „nastavljenja“, koja su regulisala njihov rad. U većim varošima, kao što je to bio Beograd postojali su i varoški lekari, a pojedine opštine imale su i svoje, opštinske lekare. Sem navedenih, u Srbiji je još bilo i privatnih lekara. No, i pored toga što je u Srbiji svakim danom bilo sve više lekara, veliku smetnju su činili razni nadržilekari. Zabrana rada nadržilekarima bila je docnije regulisana zakonskim propisima.

Da bi se moglo „urediti prakticanje medicinske nauke u Srbiji kako privatni, tako praviteljstveni i obštinski lekara“ napravljen je 1860. god. projekt Zakona za lekare i poslan Sovjetu. Sa podnesenim predlogom Sovjet se nije složio „a pošto je on od osobite važnosti“ traženo je da se on ponovo pregleda i nova komisija od lekara sačini, koja da prema svemu ako za dobro nađe nov projekt sa mišljenjem njemu podnese“²⁰). No, izgleda da se na tome ostalo jer se projekt više nije pominjao. Ovo je pitanje bilo regulisano tek zakonom od 1881. god.

Lekari su u Srbiji bili birani konkursom. On je objavljivao u našim i stranim novinama. Od prijavljenih kandidata vršen je izbor, a izabrani su postavljani bilo za fizikuse ili za sreske lekare, već u koju je svrhu konkurs bio objavljen. Novopostavljeni lekari prilikom stupanja na dužnost polagali su zakletvu. Kada su odlazili da pruže pomoć i van određenog okruga u kome su radili i tako odsustvovali sa redovne dužnosti lekari šu morali da obaveste o tome Početelstvu.

Sem rada na lečenju i suzbijanju bolesti u narodu važan posao lekara bio je i izdavanje lekarskog svidjeteljstva (uverenja), jer od ovoga uverenja „može da zavisi ne samo imanje, čest, sloboda i sam život pojedinog lica, no i spokojstvo cele jedne familije“. Zbog toga je naloženo lekarima da propisna i savesna uverenja izdaju.

Lekari su aktivno učestvovali i na unapređenju sanitetske struke. U Beogradu je 1804. god. održan prvi kongres srpskih lekara i prirodnjaka na kome je bilo učesnika i iz inostranstva, a 1911. održan je i I jugoslovenski sastanak za operativnu medicinu sa učešćem bugarskih, hrvatskih, slovenačkih i srpskih stručnjaka.

Od građe o lekarima mogu se naći podaci: o postavljenju (SF I r 72/862), o načinu izbora (SF I r 90/861), o zakletvama (SF IV r 457), o odsustvovanju (SF III r 88/862), o lekarskim uverenjima (SF IV r 100/849), o učestvovanju na stručnim sastancima (SF XIII r 1292/912), o platama lekara i fizikusa (SF IV r 18/846), o izveštajima lekara (SF I r 81/843), konduite lekara (SF VI r 417/840) i dr.

Babice. O babicama imamo malo podataka. Kao prva poznata babica srпкиnja pominje se Marija Malenović, koja je bila babica u Beogradu u doba kneza Miloša. Kasnije imamo pomena da je tek 1845. došlo do ustanovljenja babice varoške u Beogradu²¹). O ostalim varoškim nemamo podataka. Za babice nisu ni postojale zakonske odredbe već samo „nastavljenja“ za one babice koje su obavljale posao u Beogradu²²). Pitanje babica bilo je dotaknuto tek sanitetskim zakonom 1881. god. Ustanovljene su opštinske babice za svako mesto veće od 5000 duša. Ostala pitanja (izbor, postavljenje, dozvola za rad) bila su takođe regulisana ovim zakonom²³). Raspisom od 4. IV 1881. SNO 1198 naređeno je da se regulisanju tog pitanja što pre pristupi.

Babice koje su prakticirale u Beogradu bile su većinom žene sa strane, koje često nisu znale ni da govore naš jezik, a kamoli da pišu. Da bi se zemlja snabdela sa dovoljnim brojem babica, zakonom od 1881. bilo je rešeno da se u Beogradu otvori „Primaljska škola“. No, ona je otvorena tek 1899. god. Predavanja na njoj držana su u vidu kurseva. Napisani su bili i udžbenici. Pisac je bio dr Jovan Jovanović-Zmaj.

Građu o babicama imamo u raznim godinama a obuhvata razna pitanja koja su se ticala njihovog rada. To su na primer: postavljenja babica (SNO 363/1860); školovanje babica na stranim univerzitetima (SNO 7036/1890); otvaranje babičke škole (SNO 5997, 8176/1899) i dr.

Apotekari. Iako se u Srbiji apoteke pominju još dvadesetih godina u njima nije bilo stručnih lica, apotekara. Prvi diplomirani apotekar u Srbiji bio je 1830. god. Mateja Jovanović iz Zemuna. Iza njega došao je Pavle Ilić, diplomirani apotekar iz Velikog Bečkereka (današnji Zrenjanin), koji je 1836. god. postavljen za rukovodioca Praviteljstvene apoteke. Treća ličnost je samouki lekar i apotekar Antonije Delini, koji je otvorio 1840. god. u Beogradu privatnu apoteku.

Kada u prvoj polovini 19. v. uporedimo broj lekara i apotekara, on je nepovoljniji za apotekare. Uzrok ovako malom broju apotekara je i komplikovanost njihovog položaja. Lekari su mogli noseći samo svoje instrumente da se sele iz

mesta u mesto. Apotekar je sem svoga stručnog znanja morao da uloži čitav kapital da bi mogao da počne sa radom, a veliko je pitanje bilo da li će u tome uspeti.

No, i pored takvih uslova u drugoj polovini 19. v. njihov se broj povećava. Počinju u većem broju apotekari da dolaze u Srbiju i da otvaraju apoteke. Tako je mr Đorđe Krstić otišao u Jagodinu 1852. god. i tamo otvorio apoteku. Mr Franc Ludvig je 1856. otvorio apoteku u Šapcu, a 1857. god. mr Jovan Pokorni u Požarevcu.

Svi prvi apotekari koje smo naveli su poreklom van srpske države. To su bili ljudi koji su se doselili u Srbiju. Još nije bilo ljudi obrazovanih u apotekarskoj struci iz same Srbije. Oni će se školovati tek kasnije i početi samostalno da rade. Među njima je svojim radom zauzeo vrlo visoko mesto dr mr Kosta Nikolić koji je bio prvi apotekar rodom iz Srbije. Što je dalje tekao. 19. v. sve više je bilo ljudi koji su se opredeljivali za apotekarski poziv. Njihov broj je svakodnevno rastao, tako da su krajem 19. v. Srbi apotekari brojni.

Od građe o apotekarima mogu se naći: molbe za otvaranje apoteka sa podacima o kvalifikacijama (F IV r 32/1852), konduite, staleška pitanja, apotekarima-strancima (F XXVI r 2691/902), biografskim i drugim podacima (F II r 69/1864) itd.

Veterinari. Trgovina stokom sa inostranstvom kao i stočne bolesti uslovile su potrebu za uvođenjem veterinarar u Srbiji. Godine 1842. podnet je Sovjetu predlog o ustanovljenju zvanja zemaljskog veterinarar. No, taj predlog je odbijen²⁴). Predlog je ponovo pokrenut tek 1850. god. kada je u budžetu vojnog odeljenja za 1851. god. ustrojeno zvanje „konjskog lekara“²⁵). Vojeno odeljenje je predložilo sanitetskom odeljenju da ono nađe način na koji će se ovaj izbor izvršiti. Odeljenje je raspisalo konkurs. Za mesto su se javila četiri kandidata, od kojih je bio primljen Jovan Teodorović iz Novog Sada. Sa njim je sklopljen „kontrakt“ na godinu dana. Tako je Teodorović postao prvi marveni lekar u srpskoj vojsci. Civilnih lekara nije bilo, ali je Teodorović prakticirao kao lekar u Beogradu na šta je imao odobrenje²⁶). Pitanje uvođenja civilnih marvenih lekara pokrenuto je tek 1879. a ozakonjeno 1881. Sanitetskim zakonom. Na osnovu tog Zakona postavljani su okružni marveni lekari. Njihove dužnosti bile su regulisane ovim Zakonom kao i docnijim raspisima. Od zakona koji su regulisali njihov rad svojim značajem ističu se 2 zakona doneta 30. III 1881. a to su: Zakon o zaštiti od stočnih zaraza uopšte i o merama za ugušivanje tih zaraza²⁷) i Zakon o zaštiti od goveđe kuge i o ugušivanju te zaraze²⁸).

Širok je bio krug njihovog rada. Oni su vršili pregled stoke i mesa, vodili stočni katastar, sprečavali i borili se protiv bolesti stoke, vršili kontrolu izvoza i uvoza stoke i stočnih proizvoda, kontrolisali stočne pasoše i dr. Oni su o svome radu podnosili izveštaje sa podacima o stočnim bolestima. Radi hitnosti ovi izveštaji dostavljali su se depešama. Veterinari nisu dugo ostali pod sanitetskim odeljenjem. Zakonom o izmenama i dopunama u Zakonu za ustrojstvo Ministarstva narodne privrede od 4. X 1899.²⁹) veterinarska struka je od 1. januara 1900. prešla u Odeljenje za poljsku privredu i veterinarstvo toga Ministarstva.

Sem građe o napred navedenim pitanjima imamo izveštaje o stočnim zarazama kako u Srbiji tako i u Austro-Ugarskoj, Bosni i Hercegovini, Vlaškoj i Moldaviji odnosno Rumuniji, o prelazu stoke na karantinima, stečaj za glavnog marvenog lekara (SF II r 418/881), stečaj za državne pitomce po struci lekarskoj i veterinarskoj (SF II r 434/881).

Pitomci — blagodejanci. U Srbiji se dugo osećala oskudica u diplomiranim lekarima. Knez Miloš je zato tražio puta i načina da dovede u Srbiju lekare sa strane. No, istovremeno je rešio i da izdržava nekoliko pitomaca, koji bi posle završenih studija bili lekari u Srbiji. Ali pošto se uvidelo da pitomci pokazuju slab uspeh, kasnije se prestalo sa davanjem stipendija.

Za vreme vlade kneza Aleksandra Karadževića počeo se davati veći broj blagodejanija (stipendija). U prvo vreme one su se davale bez nekog određenog reda. A kada se uvidela greška bilo je povereno Min. prosvete da izradi Pravilnik za upućivanje pitomaca. God. 1845. on je izrađen i određeni su uslovi za pitomce. Pravilnik je predviđao sve nauke osim medicinske i pravne. „Razume se da su predstavnici ovih dveju nauka svakako protestovali, te izgleda po Lindenmajeru, da je doneto naknadno rešenje, da se pod izvesnim okolnostima mogu i pitomci za medicinu i pravo poslati na stranu“.³⁰ Ali izgleda da je i tim pitanje bilo samo polovično rešeno. Tek 1859. god. doneta su nova „Uslovlja za pitomce“ u kojima se pominju pitomci po struci lekarskoj. Ova Uslovlja imala su i „upustva za praviteljstvene pitomce po struci lekarskoj“ u kojima su bila jasno regulisana sva pitanja kao i obaveze pitomaca³¹). Kasnije su sem pitomaca po struci lekarskoj birani i pitomci po struci veterinarskoj. Njihovo biranje regulisao je Sanitetski zakon od 1881. god.

Da bi se dobila stipendija podnosila se molba a onda se odlučivalo ko će biti primljen. Visina dodeljene stipendije bila je različita u zavisnosti od mesta u kome se studiralo. Do donošenja zakona 1881. god. pitomci su slati na račun Ministarstva unutrašnjih dela i Ministarstva prosvete, a od tada na račun Narodnog sanitetskog fonda³²). Kasnije su i srezovi slali svoje pitomce. Pitomci su slati na studije u razne strane zemlje (Beč, Berlin, Pariz i dr.). U početku su slani samo muškarci a kasnije i žene.

Od građe u raznim godinama može se naći građa o izboru (SNo 620/860, SF I r 52/860), visini stipendija (SF IV r 154/862), o načinu života (SF IV r 3/860), uverenju o položenim ispitima, priznanicama o primljenim stipendijama. Od pitomaca ističemo Lazu Lazarevića (SF III r 125/873) i Vladana Đorđevića (SF III r 120/864).

GLAVNI SANITETSKI SAVET

Broj poslova koje je imalo da obavlja sanitetsko odeljenje bio je veliki. Jedno stručno lekarsko lice koje je obavljalo poslove lekarske, sa velikim zadacima koji su pred njime stajali, nije moglo samo odgovoriti u potpunosti tome zadatku. Zato je još 1843. god. bio izrađen predlog za osnivanje „Sanitetskog komiteta“ radi što potpunijeg i tačnijeg rada u sanitetskoj struci. No, o ovome predlogu koji je upućen Sovjetu izgleda da uopšte nije ni rešavano. Tek početkom 1852. god. Početeljstvo je spremilo ponovo predlog za osnivanje jedne ovakve instance, i podnelo Sovjetu na razmatranje. U ovom predlogu koji je bio iscrpan uraženo je da se kao pomoć pri radu sanitetskog odeljenja doda jedna Stalna lekarska komisija. Sovjet je ovoga puta o tome raspravljao i rešio da se zbog „uspešnijeg razvijanja i poslovanja lekarske struke, pri Početeljstvu Vnutreni Dela, oddeleniju sanitetskom jedna Stalna Lekarska Komisija (odbor) doda“. 12. maja 1852. doneo je knez Ukaz o ustanovljenju stalne lekarske komisije pri sanitetskom odeljenju³³). Ovaj ukaz zamenjen je zakonom 1861. god.³⁴). Godine 1868. Zakonom ovaj naziv promenjen je u Stalni lekarski odbor³⁵) a od 1881. on se naziva Glavni sanitetski savet.

Od građe o radu Glavnog sanitetskog saveta možemo naći protokole njegovih sednica, mišljenja po raznim pitanjima i odluke o tome, kao i njegovo učestvovanje u donošenju raznih zakonskih propisa.

ZAKONODAVSTVO

Od osnivanja sanitetske struke 1839. do dobijanja njene autonomne uprave na zakonodavnom pitanju rađeno je i uradilo se je dosta. Izdato je bilo dosta zakona i najviših rešenja koji su se ticali rada i organizacije sanitetske struke. No, cela zakonodavna radnja u prvom periodu ograničava se „na to da zadovoljava dnevne potrebe, onim redom kako su one postajale „goruća pitanja“. Zbog toga u tom zakonodavstvu nije bilo jednog jedinstvenog plana. To je bio uzrok da se na tom polju započne jedan širi rad i izvrši reformisanje sanitetske struke, jer je ona počela zaostajati za vremenom. Mnogi zakoni su bili prestareli ili su bili postali nedovoljni. God. 1879. tadašnji načelnik saniteta dr Vladan Đorđević pripremio je zakonski projekt „O čuvanju narodnog zdravlja“.

„U tom projektu obuhvaćena je cela sanitetska struka sa svim njenim granama, u njemu se određuju zakonski propisi za tolike važne okolnosti od kojih zavisi dobro zdravlje celoga naroda i njegove celokupne domaće stoke, da potpisani načelnik smatra za svoju dužnost zamoliti G. Ministra da naredi svestranu i najozbiljniju kritiku ovog projekta od strane stručnih naučenjaka, pre nego što bi se od vlade usvojio da se iznese pred narodnu skupštinu“³⁶). Za proučavanje ovog zakonskog projekta bila je određena komisija koju su sačinjavali 6 članova stalnog lekarskog odbora, 2 opštinska lekara i glavni vojni marveni lekar. Za predsednika komisije određen je bio dr A. Medović. Ova je komisija pretresala na svojim zasjedanjima ovaj projekat. Tako je 30. III 1881. donet „Zakon o uređenju sanitetske struke i o čuvanju narodnog zdravlja“. Ovaj Zakon sa izmenama i dopunama koje su izvršene 1884, 1900, 1905. i 1912. postao je osnova na kojoj se razvijao čitav rad sanitetske struke u Srbiji, u drugoj polovini 19. i početkom 20. veka.

*

Sem građe izložene po pitanjima može se naći u svakoj godini i građa koja sadrži: premeštaje, razrešenja, odsustva, budžetska pitanja, razni raspisi i molbe za postavljenja.

IZVORI I LITERATURA

1) Zbornik zakona i uredaba I, str. 43. — 2) Arhiv Srbije, arhiva No 96/1904. — 3) *Dr Vojislav Mihajlović*, „Iz istorije saniteta u obnovljenoj Srbiji“ 1804—1860, SAN, posebna izdanja, knjiga CLXXX, Odeljenje medicinskih nauka, knjiga 4, Beograd, 1951, str. 532. — 4) *Mita Petrović*, „Finansije i ustanove obnovljene Srbije do 1842“, — Beograd, 1901, str. 379 i 380. — 5) Zbornik zakona i uredaba I, str. 163. — 6) Isto II, str. 51. — 7) A. S. — MUD. — sanitet F IV r 85/1861. — 8) Zbornik zakona i uredaba XIV, str. 86 i 129. 9) Sanitetski zbornik, knj. I, sv. 1, str. 293. — 10) Isto knj. II, sv. 1, str. 1. — 11) *Ničifor Jakševac*, „Apotekar Pavle Ilić kupuje praviteljstvenu apoteku 1859. godine, — Arhivski almanah 2—3, Beograd, 1960, str. 328. — 12) Zbornik zakona i uredaba XVIII, str. 131. — 13) A. S. — MUD sanitet F III r 807/1881. — 14) Zbornik zakona i uredaba XII, str. 71. — 15) *Dr Voj. Mihajlović*, naved. delo, str. 269. — 16) Isto, str. 271. — 17) Sanitetski zbornik, knj. II, sv. 3, str. 233. — 18) *Dr Voj. Mihajlović*, nav. delo, str. 288. — 19) Zbornik zakona i uredaba I, str. 108. — 20) A. S. MUD sanitet No 1548/1860. — 21) A. S. MUD sanitet No 2119/1845. — 22) Sa-

nitetski zbornik knj. I, sv. 1, str. 406. — ²⁸⁾ Isto knj. II, sv. 1, str. 56. — ²⁴⁾ *Dr Voj. Mihajlović*, nav. delo, str. 182. — ²⁵⁾ AS. MUD — sanitet No 2035/1850. — ²⁶⁾ A. S. MUD sanitet No 1805, 1861/1851. — ²⁷⁾ Zbornik zakona i uredaba XXVI, str. 468. — ²⁸⁾ Isto XXXVI, str. 499. — ²⁹⁾ Isto LIV, str. 750. — ³⁰⁾ *Dr Voj. Mihajlović*, nav. delo, str. 393. — ³¹⁾ Sanitetski zbornik knj. I, sv. 1, str. 409. — ³²⁾ Isto knj. II, sv. 1, str. 136. — ³³⁾ Zbornik zakona i uredaba VI, str. 98. — ³⁴⁾ Isto XIV, str. 185. — ³⁵⁾ Isto XXI, str. 10. — ³⁶⁾ A. S. MUD sanitet F I r 70/1881.

THE ARCHIVES OF THE MEDICAL DEPARTMENT OF THE HOME OFFICE OF THE KINGDOM OF SERBIA (1839—1918)

Ljubodrag A. POPOVIĆ

In this article we learn about the historical records that exist in the Archives of Serbia in Belgrade and concern the Medical Department of the Home Office of the Kingdom of Serbia. This Department was a state organ responsible to take care of all medical problems in Serbia in the course of the 19th and at the beginning of the 20th century. There are several parts in the article depending on the subject matter: Medical Department (introduction), Medical Institutions, Medical Personnel, Chief Medical Council and Legislation. In every part there is a brief historical outline of the activity and then reader is referred to the documents containing information on the afore-mentioned questions.

In the part devoted to the Medical Department it is spoken about the activity of this state organ. Through the part about medical institutions we get to know the quarantines, hospitals, pharmacies, chemical laboratory and spas, and through the section about medical personnel we learn about doctors, midwives, pharmacists, veterinary doctors and state boarders. The Chief Medical Council is a particular professional body which rendered professional help to medical institutions and personnel.

In the section about legislation information is given on the most important laws related to the work and organization of the medical service.

The largest part of the historical records was not explored until now, because few people were occupied with this work. These documents can be of great help to historians in the field of medicine, as a source to study many questions in the history of the medical service in Serbia in the 19th century which remained little known until today.

AKTIVNOST NAUČNOG DRUŠTVA ZA ISTORIJU ZDRAVSTVENE KULTURE JUGOSLAVIJE

GODIŠNJA SKUPŠTINA NAUČNOG DRUŠTVA

Redovna godišnja skupština Naučnog društva za istoriju zdravstvene kulture Jugoslavije održana je u Novom Sadu 18 decembra 1966. godine.

Skupštinu je otvorio i pozdravio prisutne predsednik Društva dr Hrvoje Tartalja a zatim su podneti sledeći izveštaji: Izveštaj o radu Izvršnog odbora za proteklu godinu, Izveštaj blagajnika, Izveštaj Nadzornog odbora, Izveštaj Redakcionog odbora, Izveštaj komisije za koordinaciju naučnog rada i Izveštaj Komisije za izmenu i dopunu Statuta Društva. Skupštini je takode podnet i predračun prihoda i rashoda Društva za 1967. godinu. Posle podnetih izveštaja razvila se vrlo živa diskusija koja se najvećim delom odnosila na izmenu i dopunu Statuta. Pošto je Skupština usvojila sve izveštaje data je razrešnica starom Izvršnom odboru. Na osnovu preporuka i saglasnosti sekretarijata iz republika u novi Izvršni odbor ušli su: kao predsednik, general pukovnik dr Gojko Nikoliš, potpredsednici dr Drago Mušić i dr Radoje Tadić, sekretari dr Vladimir Grujić i asistent Srebrica Knežević, blagajnik dr Zoran Sretenovići i članovi prof. dr Stjepan Rapić, prof. dr Mihajlo Protić, prof. dr Tvrtko Švob, dr Risto Brezjanin, i dr Nikola Korin.

bivši sekretar društva

Dr Dragoljub DIVLJANOVIĆ

PROBLEMATIKA I RAD XVII NAUČNOG SASTANKA ISTORIČARA ZDRAVSTVENE KULTURE JUGOSLAVIJE

Svake godine istoričari zdravstvene kulture Jugoslavije održavaju svoj redovni naučni sastanak na kome sumiraju svoja istraživačka dostignuća. Ovi tradicionalni sastanci organizuju se svakoga puta u drugoj sekciji i posvećeni su jednoj glavnoj temi. Tako je i ovogodišnji sastanak, sedamnaesti po redu, održan od 14—18 septembra u Rogaškoj Slatini.

U jednom od naših najbolje uređenih prirodnih lečilišta okupili su se stručnjaci i naučnici sa naših medicinskih, farmaceutskih, veterinarskih i filozofsko istorijskih fakulteta, kao i iz muzeja, instituta i drugih, pretežno zdravstvenih ustanova da raspravljaju o problematici *Istorijskog razvoja prirodnih lečilišta i kupališta u Jugoslaviji*.

U svečanoj dvorani Zdravilišnog doma XVII Naučni sastanak je otvorio, pozdravio i podvukao njegov značaj predsednik, general pukovnik dr Gojko Nikoliš.

Poseban događaj u okviru ovoga sastanka predstavljala je i proslava osamdesetogodišnjice života i rada mr. ph. Franca Minarika. Prvi se toplim rečima obratio slavljenu predsednik dr Gojko Nikoliš a zatim u ime Balneološkog instituta dr Rudolf Leskovar, direktor Zdravilišća u Rogaškoj Slatini i u ime Farmaceutskog društva Slovenije sanitetski pukovnik dr Albin Pod-